

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. Biedermann del. A. Heyl lith.

C. A. Reitzels Forlag

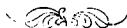
Ere. Biedermanns k. k. Hof-lith.

KOKKEDAL

i Jylland, opført 1596.

KOKKEDAL

i Jylland, opført 1596.

Denne smukke gamle Gaard ligger i Øster Han Herred i Aalborg Amt i Lørslev Sogn, $\frac{1}{2}$ Mil Nord for Kilmfjorden, $\frac{1}{2}$ Mile Syd for Vesterhavet, $2\frac{1}{2}$ Mile Nordvest for Løgstør, $3\frac{1}{2}$ Mile Vest for Aalborg i lige Linie men 5 Mile, naar man er nødsaget til at følge Weiens Krumninger, der ere en Følge af Kilmfjordens Indsætering og Vanfælligheden ved at komme over den store Nye Å. Hovedbygningen er meget anseelig og bestaaer af et toetages grundmuret Huus med fire sammenbyggede Fløse og i det vestre Hjørne et Taarn med et smukt Spir. Veligheden er smuk, paa en høj Bakke, med et Par Smaastove foran, hvilket i denne Egn er en Sjældenhed, og en vid Udagt over Kilmfjorden med sine talrige Øer, til Vand med sin prægtige Stov, til Slet Herred og Fjordens øvrige Ryster. Fra Fjorden tager Gaarden sig især meget smukt ud og sees milevidt tronende paa den høje Bakke, beherskende hele Deegnen som om det var et kongeligt Slot.

De to første Gange, vi have truffet paa Gaardens Navn, er 1427 og 1432, da Kalkedal tilhørte Gotskalk Andersen, og derefter hans Søn Niels Gotskjen, men vi vide ikke til hvilken Familie de hørte. I deres Tid ødelagdes Vindhjulet to Gange af voldsomme Vindesprær, nemlig 1438 og 1440—41, ved hvilken Tilsigthed netop i denne Egn mange Herregaarde bleve brændte; denne Skæbne har ganske vist ogsaa ramt Kalkedal, i det Mindste i den sidste Opstand, hvor Hovedslaget stod paa St. Jørgens Bjerg ved Hundby, kun $1\frac{1}{2}$ Mil Vest for Kalkedal. Paa denne Gaards nuværende Marker laae en anden Herregaard, Freistrup, hvis Eier Niels Døesen blev dræbt af Bønderne, hans Gaard afbrændt og Jorderne siden forenede med Kalkedals. Niels Gotskjen har rimeligviis haft samme Skæbne i Kampen mod Bønderne i Årene 1440—41, i alt Fald forekommer han ikke senere. Derefter kom

Kalkedal — det vil sige Jorden, hvorpaa Gaarden havde staaet, samt noget af det nærmeste Vandergods — rimeligviis ved Kjøb til Hr. Anders Nielsen (Bannet), som opførte Gaarden igjen og lagde Freistrups Jorder derunder; han var en mægtig og anseet Mand i Christoffer af Bayerns og Christian den Førstes Tid og allerede Ridder 1446. En lang Tid havde han Strid og Feide med sin Nabo, Laurids Dan til Mølsjerggaard, Hovedmand i Han Herred, der endogjaa hjelpede Hr. Anders Nielsens Plovskar paa Kalkedal, som det synes 1458, hvilket Strid forfattedes i mange Åar; i Christian den Førstes Tid var der i det Hele taget megen Uorden og Feide her i Landet mellem Herremændene, hvorpaa vi allerede tidligere under Sammelstrup have anført Exempler, hvilket danner en betydelig Modsatning til den Orden, Dronning Margrethe forstod at haandhæve. 1463 indgik Hr. Anders Nielsen en Arveforening med sin Frues, Kirsten Eriks Datter (Gyldenstjernes) Brødre; 1465 blev ved Bisfop og gode Bygdemænd et Sandemændstog over hans rette Grund Afsendrup og Afsendrup Hovedgaardsted — ved Løffen — imod hans gamle Lavhøj, kjendt ulovligt; derover kom han i stor Strid med Provsterne af Børlum og Hundslund, der erhvervede Bødens Vandbreve imod ham, hans Foged og Tjenere paa hans Hovedgaard Afsendrup samt Dreffsholm og forbød dem at befatte sig med dette hans Gods. Godset blev imidlertid 1468 ved Herredagsdom tilkendt Hr. Anders Nielsen, saalænge indtil Bisfop og bedste Bygdemænd sædvede hans Lavhøj, ligesom han ogsaa blev dømt løst af Vand, hvorefter Kongen overdrog Bisfopperne i Jylland at undersøge Sagen efter de Privilegier, Kongen havde faaet af Paven, at Ingen skulde rævnes ud af Riget eller dømmes ved Pavebrev, før Sagen var paadømt hjemme. 1470 havde han Aalborghuus Slot til Len. 1479 blev der skiftet

KOKKEDAL

i Jylland, opført 1596.

efter hans Moder, den rige Johanne Anders Datter (Sapp), ved hollens Leilighed Hr. Anders Nielsen sit Ådal i Jylland og Wintrup i Sjælland, samt efter sin Broders Hr. Niels Nielsens, Prior i Breiløkklosters, Død 8 Gaarde og 1 Mølle. 1484 tog han en Lavhøvd paa sin Hovedgaard Neist, skændte 1486 to Gaarde til Dueholmlofter paa Mors og maas fort efter være død. Hans eneste Søn, Erik Andersen, var allerede død 1483, efterladende en Enke, Karen Gise, som siden blev gift med Hr. Niels Høg til Effker, og fire Børn, to Sønner og to Døttre, af hvilke Sønnen Erik Griffen først maas være født efter Faderens Død, da levende Slægtninger i hiin Tid aldrig bleve opfaldte. 1492 skændte deres Faders Søster, Fru Anna Anders Datter, Hr. Jens Diures Gft., dem sin Søsterlod i Koffedal og Ådal. Samme Aar overlevede Børnens Storfader, Hr. Niels Høg, Koffedal til deres Formynder, Peder Nielsen (Gyldenstjerne) af Tim: af Inventariet over hvad der fandtes paa Gaarden ser man, at Besætningen bestod af 16 Plovstude, 37 Køer og Mier, 5 unge Stude, 2 Tyre, 9 Kalve, 84 Gaar og Lam, 7 unge Nøb, 11 Gjæs, 40 Sviin, 4 Boguhest, 20 vilde Heste, 1 graa Hest og 6 Høl, der fandtes kun 2 Vogne, 2 Plove og 1 Harve; Rugubøden var 14 Pund eller 47 Lb. 2 Sk. efter vort nuværende Maal. 1510 eller saa omtrent nævnes den ældste af de to Brødre, Mester Peder, til Koffedal: han var Geistlig og har enten afhaaet sin Andeel i Gudsferne til Broderen eller er død fort efter, da Erik Griffen siden steds nævnes som Cneier af Koffedal og Ådal.

Erik Banner traadte formodentlig, da han blev voksen, efter den Tids Skik i Tjeneste hos Kongen som Hoffind. I Aaret 1514 blev han forlenet med Kalls Slot og Len paa Regusfab, saa at han skulde indbetale alle Lenets Indtægter undtagen Gjefferpengene, hvilke han maatte beholde, forsaavidt han ikke benyttede Gjefferiet selv. I Aaret 1518 paatog han sig et farligt Hverv, nemlig at bevogte den vigtigste søeneste Fange Gustav Griffen Bafa, som var af hans egen Slægt og for hvis Tilstedeværelse han gif i Caution med 1600 Gylde. Kongen vilde at han skulde fæste ham i Taarnet, men Erik Banner behandte ham med største Godhed, lod ham gaae frit omkring, endogsaa i Kirke og paa Jagt, da han i Vidners Dørværelse havde givet sit Ord paa, ikke at fjerne sig længere end een Mil fra Slottet, men i Aaret 1519 undveeg han alligevel forlært til Lybet, hvorhen Erik Banner rigtignog forfulgte ham, men uden at det lykkedes at faae ham uleveret. Erik Banner maatte da betale Kongen de 1600 Gylde eller 4000 Mark danste, hvilket dengang

udgjorde 8000 Ld. Rug, altsaa svarer til 56000 Rbl. i vore Dage; den 22de April 1520 sit han Dwittering for de 1500 Mark og endnu inden Aarets Udgang for de øvrige 1000 Gylde. Gustav Bafa betalte aldrig Pengene tilbage,*) uagtet han siden blev Konge og blev fravet derfor, men undskyldte sig med at han selv var fanget ved Svig af Kongen, som om dette berettigede ham til troløst at bryde sit Tredord imod Erik Banner, der havde behandlet ham med saa stor Godhed. Da Opstanden udbrød i Jylland imod Christian den Anden i Januar Maaned 1523, underrettede Erik Banner Kongen om at han efter Hr. Mogens Gjes Raad havde begivet sig til Kalls, skjøndt han var paa Veien til Kongen, samt bad tillige om nogle Sykker Skys. Rimeligvis har han snart efter sluttet sig til den nyvalgte Kong Frederik den Første, som den 18de Mai forlænde ham med Hindsted Herred imod en aarlig Afgift af 100 Mark danste samt Halvdelen af Sagesfald. 1525 blev han udnævnt til Rigsråd. 1531 forstrakte han Kongen 800 Mark lshst paa Hindsted Herred, af hvilket han dog fremdeles skulde svare den tidligere Afgift, men sit i Pantebrevet indført en mærkelig Beskæmmelse, som ogsaa andelsteds forekommer i Frederik den Førstes Tid og som viser, hvorledes man var forberedt paa en Borgerkrig, nemlig at han eller hans Arvinger ikke skulde kunne forbyde denne Pengesum ved nogen Sag, men, om de forbrød sig, skulde stonde til Rette for Kongens Raad og lide Dom, dog Pengene alligevel tilbagebetales dem.

Under Ørens Feide spillede Erik Banner en meget vigtig Rolle og var iblandt de modige sydske Rigsråder, som ved deres Kraft og Besindighed frelst Riget og satte Christian den Tredie fast paa den fallende Throne, medens Rigsråderne i alle de øvrige Provinde lode sig rive med af den revolutionaire Strøm og saaledes gave Randt til Friis for rædsomme Ulykker. At saadanne Mænd bleve belønnede var billigt, og Lønnen var stor, som man kan slutte af de betydelige Rigdomme, hvoraf disse Mænd kom i Besiddelse. Foruden Kalls Slot og Len sit Erik Banner 1534 Aalborg Slot og Len, hvilket han dog kun havde et Par Aar for at ordne Forholdene, der vare blevne saa yderst forvirrede under Bondkrigen, hvis Hovedårsægt var i dette Len. Til at Erik Banner og de andre Forere for Christian den Tredies Parti kunde erhverve saa meget Gode bidrog isærigt den Omstændighed mest, at deres rede Penge og Klendier ikke bleve plyndrede og at de geistlige Stif-

*) Danste Magasin Side Rette III, 15.

KOKKEDAL

i Jylland, opført 1596.

telser, for at skaffe de svære Sølvudfrivninger tilbage, maatte følge en stor Mængde Bøndergods for Spotpris i Aaret 1530*), thi Kongen forærede kunns meget lidet Gods bort, og da for det Meste Kjøbstedgaarde, sjeldnere en eller et Par indbragne Bøndergaarde. Den eneste Foræring af Jordegods, vi have bragt i Erfaring at Kongen gav Erik Banner, var i Aaret 1537 et Stykke Jord ved Koffedal, liggende i hans Egnemark, hvilket havde tilhørt Kloster; dette skænkede Kongen ham til evig Arv og Gie. Under Krigen havde Erik Banner samme Uheld som de fleste Andre, nemlig at hans Hovedgaard Koffedal blev plyndret og brændt, men heldigviis havde han sine Penge og sine Klenodier hos sig paa Kalls. I Aaret 1540 overtog han tilligemed enbeel andre ydste Adelsmand for Kongen Udbetalingen af 15000 rinstø Gylten, hvorpaa Kalls Slot og Len blev dem sat i Pant, men allerede Aaret efter maa Kongen have beialt Pengene, da Erik Banner, som paa samme Tid blev udnævnt til Rigets Marsk og Statholder i Jylland, fik et nyt Lensbrev paa Slottet imod en bestemt aarlig Afgift. 1546 blev hans Pant i Hindsted Herred forhøiet med 1000 Daler, som han maatte indbetale paa Grund af den Forhøjelse i Bøndernes Landgilde, der paalagdes det ved Dyrstanden forbrudte jordegne Gods, som Bønderne ikke havde tilbagekjøbt. 1547 folgte Kongen ham et Bol, Sovesgaard kaldet, i Horby Sogn Hindsted Herred, 1554 laante han Kongen 1000 Daler og samme Aar døde han, efterladende sig en Mængde Børn af sine toende Hgtefræder med Mette Rosenfrands og Margrethe Gylbenfjerne. Denne sidste tabte samme Aar en Process for Herredagen imod sine Stiebbørn, da hun fordrøede Andeel i alt det Gods, Erik Banner havde kjøbt eller pantet sig til for han fik hende til Hgte.

Erik Banners ældste Søn, Frands Banner, arvede Koffedal og beholdt Kalls Slot og Len paa Afgift indtil 1559, da han blev forlenet med Børs-lumkloster, hvilket han 1563 fik i Pant for en betydelig Sum, især i Guldb, hvormed han fortrækte Kongen til den netop udbrudte Krig, i hvilken han selv gjorde Tjeneste som Ritmester for den ydste Hane. 1573 var han i Begreb med at tilbytte sig Borggaard i Bendisydel af Kongen for Nygaard i Sjælland, men der blev iniet af, hvortilmod han 1560 havde tilbyttet sig 1 Gaard i Torslev Sogn tæt ved Koffedal af Kongen. Frands Banner døde 1575, hans Frue, Anna Dre, 1581. Af deres toende Døtre arvede den ældste, Karen Ban-

ner, Koffedal og blev gift med Henrik Lykke til Dvergaard, som døde 1611, Fruen 1616; deres Portraiter med Aarstallet 1585 findes endnu paa Koffedal. I deres Søn, Frands Lykke til Dvergaard's, Tid leed Koffedal meget ved de Keiserlige i Aaret 1628, da Wallenstein overfæmmede Jylland med sine Skarer. Stoven stal ved denne Leilighed være bleven ødelagt. Frands Lykke solgte Gaard og Gods til Jomfru Karen Galde, der siden blev gift med Berge Rosenfrands, fra hvem hun dog levede afsilt og altid paa Koffedal, hvor hendes Portrait med Aarstallet 1652 endnu findes over en Kamin.

Efter Fru Karen Galdes Død i Aaret 1671 tilfaldt Koffedal hendes Søster, Fru Anna Galde, som døde 1680 og var gift med Werner Parsberg til Norlund, der døde 1686. Deres Søn Gude Parsberg til Koffedal og Norlund døde 1692, hvorefter begge Gaarde tilfaldt hans Enke, Fru Karen Krag, der siden blev gift med Admiral Knud Keed's til Norlund. De folgte Koffedal til Palle Rantzau til Brodssov, død 1691, hvis Enke, Fru Ingeborg Seefeld, arvede Gaarden og medbragte sin anden Mand, Justitsraad Diderik Christian Braes, den; han døde 1695, hvorefter Manden agtede Ingeborg Cathrine Lugges; hun døde 1748, Fruen allerede 1701. Han skænkede 1740 3000 Rd. til et Hospital for 8 Lemmer ved Torslev Kirke og 1742 350 Rd. til Degnen i Torslev og Skoleholderen i Altrup, hvile Capitaler stulde indestaae i Koffedal og Renten udbetales derfra; ved samme Leilighed omtaler han at hele Torslev Sogn hørte til Koffedal undtagen 1 Gaard og 1 jorløst Gns. Hans eneste Søn, Peder Euvold Braes, blev 1733 optagen i Aelstanden og døde 1768; hans Enke, Anna von Bismwald, folgte den 1773 til Justitsraad Lars Johan Jelsstrup, da dertil hørte 37 Td. 1 Fok. 2 Alb. Hartorn fri Hoved-gaardsart, 410 Td. 6 St. 3 Fok. Bøndergods, 6 Td. 4 St. 1 Fok. 2 Alb. Malleslyd og 22 Td. 4 St. matr. Tiendehartorn.

Justitsraad Jelsstrup døde 1792; hans Enke, Christiane Birgitte Obeligh, giftede sig med Christen Bild fra Aagaard, der senere blev Justits-raad; han døde 1812, hvorpaa Major Fischer Benzon og Landinspektør Michel Schibsted i Forening kjøbte Eiendommen. Major Fischer Benzon overtog den senere allene, men, som Følge af de uheldige Tidsumstændig-heber, da Bøndernes Skatterestantier naaede et høiere Beløb end Eiendommens Værdi, blev denne i Aaret 1823 af Arrangements-Commissionen i det Fischer Benzon'ske Fideicommiss overdraget til Kongen, i hvis Besiddelse den var indtil 1838, i hvilken Tid de to Kirker Jelsstrup og Brovst samt

*) Ringstedkloster afskændte laaetets 27 Bøndergaarde for 900 Løb Sølv eller 1350 Mark eller 2700 Td. Rug, altsaa nu 18,900 Mbl.; samme Skjæbne traf de fleste andre Kloster.

KOKKEDAL

i Jylland, opført 1596.

Brovst Sogns Kongetiende bleve underlagte Gaarden, hvorefter det Hele blev solgt til Morten Leth Gastrup for 80,000 Rb. Denne bortsolgte alle Høvedgaardene til Beboerne for 54000 Rb., dog med Forbehold af Hifferi-Rettigheden i Klimfjorden; det øvrige Høvedgods tilligemed Høvedgaarden, Kirker, Tænder og Mølle solgte han 1842 til Krigsadvokator Adolf Hein for 90,000 Rb. Han forbedrede Eiendommen betydeligt, især ved at mearbejde en stor Deel af Jorderne, opføre flere nye Bygninger og anlægge betydelige Granplantager, og solgte den derefter 1847 til Hans Christian Vchenholt for 140,000 Rb.

Af Sidsknævntel blev den 1851 overdraget til nuværende Eier, Peter Schrøder, for 119,000 Rb., med Forpligtelse til at indfri en Deel Gjeldsfordringer og resterende Skatter, Renter m. v., saa at Eiendommen nu koster 145,000 Rb.

Høvedbygningen er omgivet med Grave, hvorover fører en muret Bro, samt Volde, der ere benyttede til Haveanlæg. Ladebygningerne ere solide og gode, af Bindingsværk med Teglstens-Mure. Meierbygningen af solid Grundsmuur. Tæt ved Gaarden staar en af nyt opført hollandsk Weirmølle. Ved Klimfjorden paa Gaardens Grund er i Hjør opført et nyt og betydeligt Teglværk

og et ældre er indrettet til Kalk-Brænderi. Disse Bygninger ere afskrevet for 31,200 Rb.

Jordernes Areal er circa 920 Td. Land geometrisk Maalt, nemlig, 780 Td. Land Agermark, 80 Td. Land Eng, 20 Td. Land Skov, 30 Td. Land Granplantager og 10 Td. Land Løvmoose; desforuden er ved Salget af Godset forbeholdt 200 Td. Land Høvedjord, der nu er begyndt at bebygges og opdyrkes. Hartornet er paa Høvedgaarden 37 Td. 4 Sk. 2 Fod. 1½ Alb. Ager og Eng, 6 Td. 4 Sk. 1 Fod. 2 Alb. Mølleflyd.

Under Gaarden hører Torslev, Veistrup og Brovst Kirker med Kirketiende samt den halve Kongetiende af Torslev og den hele af Brovst Sogne, tiendevyende Hartorn 767 Td. 4 Sk., matriculeret for 82 Td. 3 Sk. Hartorn. Endvidere 53 Fæstehuse med Hartorn 10 Td. 6 Sk. 1 Fod. 1½ Alb., hvilke Eieren er især med at bortfælgge til fri Eiendom.

Hifferi-Rettigheden i Klimfjorden bestaaer af 5 Bundgarnskæder og 11 Akeruslænker, hvilke for nærværende Tid kun afgive et ringe Udbytte; førend Agerkanalens Gjennembrud bragte de derimod en betydelig Fordeel.

Jorderne ere vel noget lette og bakkede, men isørigt gode og frugtbare; Besætningen bestaaer af 200 gode Meierikøer og 32 à 36 Heste.

